

Preek over Genesis 9:8-17

Gehouden op de 7^e zondag van Pasen (Exaudi), 13 mei 2018, in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus,

Zeer waarschijnlijk zag u daarnet, toen ik het verhaal voorlas hoe God met Noah een verbond sloot, een regenbogen voor uw innerlijk oog. Dat zou logisch zijn, omdat het teken van deze bondssluiting, deze “boog in de wolken” al eeuwig in kinderbijbels, op schilderijen en door reclamemakers als een regenboog wordt geïnterpreteerd. Tevens zou dat aantonen dat u regelmatig in de Maranathakerk kerkt en over een redelijk geheugen beschikt. Tenslotte stond deze tekst amper drie maanden geleden ook al op het preekrooster en hield ik op deze kansel er een preek over waarin regenbogen centraal stonden.

Het is natuurlijk ook wel een sterk beeld, dat van de regenboog, alsof hij gemaakt is voor reclame- of logomakers. Talloze instanties gebruiken juist dit symbool om hun boodschap te onderstrepen. Nog los van de homobeweging en, wat langer terug, de Er-Is-Hoop – beweging is ‘De Regenboog’ ook de meest voorkomende naam voor scholen in Nederland.

Echter, wat onze Bijbeltekst betreft, is er een probleem. Als u namelijk, met dat beeld van die regenboog in uw hoofd, naar de tekst kijkt, dan valt op dat het woord ‘regenboog’ helemaal niet gebruikt wordt in deze tekst. In de oertekst en in bijna alle vertalingen, ook in de NBV, staat alleen het woord ‘boog’. En dat is niet voor niets.

Nu hoeft u van mij uw associatie met een regenboog bij deze tekst niet laten varen, hoor. Maar laten wij vanochtend kijken of deze tekst wellicht open staat voor een andere duiding van dat woord en dus ook voor een tweede, andere boodschap van dit bekende verhaal.

Het Hebreeuwse woord voor “boog” – qeset – komt 76 keer in voor in het Oude Testament. 73 keer betekent het overduidelijk strijdboog. Het komt voor in oorlogsverhalen, waarin de boog de macht en de kracht van de eigenaar ervan representeert.

Naast deze 73 keer staat dit woord alleen nog drie keer in de tekst die wij voor ons hebben. Toch hebben mensen in de context van dit verhaal bij hetzelfde woord gelijk aan de regenboog gedacht. Waarom eigenlijk? Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat deze boog in de wolken wordt geplaatst, en bij een boog in de wolken denken wij aan een regenboog.

Toch levert dat een aantal problemen op: Ten eerste zijn regenbogen in het Midden-Oosten zeldzaam. En op het moment van het gesprek tussen God en Noah regent het al een hele tijd juist niet meer in het verhaal. Ten tweede zegt God dat hij telkens aan het verbond zal denken, wanneer hij de boog ziet. Als het om een regenboog zou gaan, zou God dus maar zelden aan zijn verbond met Noah denken. En ten derde is er een probleem met het perspectief: Destijds dacht men dat God zich hoog boven de wolken bevond. Maar van boven zijn regenbogen helemaal niet te zien. Op veel oude verbeeldingen van dit verhaal wordt dit opgelost, door God, serieus, op zijn kop staand af te beelden, opdat hij zo, om de hoek kijkend als het ware, de regenboog wel zou kunnen zien.

Maar als die qeset geen regenboog is, maar net zoals al die andere keren een strijdboog, hoe moeten we dit verhaal dan lezen? Hier helpt het om naar de verhalen en iconografie van omliggende volken te kijken.

In het Midden-Oosten hoorde de strijdboog bij helden en bij goden. Er zijn verhalen over het overwinnen van het water bij een vloed waarbij het symbool van die overwinning de strijdboog was. Ook zijn er afbeeldingen waarbij de god zijn boog overhandigt aan de overwinnaars van een oorlog of aan een nieuw gekroonde koning of farao. Want met het overhandigen van die boog, werd ook een deel van de goddelijke macht doorgegeven.

In die lijn zouden we ook de boog uit dit verhaal kunnen zien. Wanneer God zijn boog in de wolken stelt, zoals er staat in Genesis 9:13, dan geeft dat aan dat God zijn macht wil delen. De wolken, het wolkendek, is de ruimte tussen hemel en aarde, en zo laat God zien dat de macht over de aarde geen zaak is van de hemel alleen. Door het verbond worden mensen nu ook zelf verantwoordelijk voor het bestuur op aarde. Dat symboliseert de boog, die niet enkel bij God, boven de wolken blijft, maar in de tussenruimte tussen God en mensen wordt geplaatst.

En nu naar ons. Want in de kerk gaat het vooral ook om de vraag wat deze teksten ons nu nog te zeggen hebben. En door deze nieuwe uitleg verandert juist die betekenis van dit verhaal voor ons.

Lang werd dit verhaal gelezen als een verhaal van hoop, maar misschien is het centrale thema wel een heel ander thema: dat van de verantwoordelijkheid. En verantwoordelijkheid is zowel een belangrijk bijbels thema, als een thema dat ook in onze tijd nog van groot belang is.

Wanneer je de bijbel openslaat, kom je vrijwel direct met de vraag naar verantwoordelijkheid in aanraking. Wanneer we in Genesis 2 over de verboden vrucht lezen, zitten we al volop in dit thema. U weet misschien nog wat er vervolgens gebeurt: God roept Adam met de woorden: “Adam, waar ben je?” Dat is niet zozeer een vraag naar zijn locatie, maar naar de positie die hij op dat moment inneemt in het leven. Waar sta je?

Waar staan wij? Op welke manier nemen wij onze verantwoordelijkheid? Welke keuzes bepalen onze positie? En hoe beïnvloeden we daarmee elkaar en de wereld om ons heen?

In de bijbel is het begrip verantwoordelijkheid ook sterk verbonden met het begrip rechtvaardigheid. In de joodse wet geldt eenvoudig: een verantwoordelijk mens is een rechtvaardig mens en een rechtvaardige is iemand die van zichzelf weet wat hij doet. Zo is verantwoordelijkheid een houding: je bent bereid onder ogen te zien wat je gedaan hebt en wat de gevolgen zijn van je handelingen. En als je fouten gemaakt hebt, ben je bereid die fouten te herstellen. Een verantwoordelijk mens leeft in balans met zichzelf, met zijn medemens en met God: Geef aan God wat God toekomt, geef aan je medemens wat je medemens toekomt en geef aan jezelf wat je nodig hebt om echt te leven. Het zijn vragen die we onszelf steeds opnieuw moeten stellen bij de keuzes die we maken.

Wat betekenen mijn keuzes in het leven voor mijn verhouding tot God? Maken ze de ruimte die ik heb voor contemplatie, voor de diepere laag in mijn leven, groter of kleiner? En wat betekenen mijn keuzes voor de ander? Als ik alles voor mezelf wil hebben, wat blijft er dan over voor mijn medemens? Als ik niet bereid ben een stapje terug te doen, hoeveel kans is er dan nog op een eerlijk verdeling van welvaart, macht en invloed? Als ik me afsluit voor echt contact, wat ontzeg ik dan de ander, aan verbondenheid bijvoorbeeld of aan liefde? En tenslotte, wat is goed en gezond voor mezelf, wat draagt bij aan mijn eigen groei en ontwikkeling? Hoe leef ik zo dat ik mezelf niet onderschat, maar ook niet overvraag? Hoe kom ik tot mijn recht als kind van God en als medemens?

Wie wegloupt voor deze vragen, loopt weg voor het verbond waar we vandaag over hoorden. Het verbond tussen God en mensen, waarin het gaat om gedeelde verantwoordelijkheid. Een verantwoordelijkheid die schitterend wordt verbeeld in het gedicht van Joke van Leeuwen, met de titel “Heenzending”:

Goed, zei schepper, wat ons betreft is het goed, maar aan jullie laat ik
het met de elleboog voelen of het badwater niet te heet is,
het behoedzaam proeven of het eten niet te scherp, het drinken niet te zuur is,
het weten waar wat breken kan zal staan
het verschonen van wat stinkt en opnieuw stinkt,
het aanpassen van de voetstap, het onverstaanbaar zingen in het donker,
het herhalen van moeilijke woorden, het tellen tot oneindig en het hekje voor het trappat.

In ‘Heenzending’ komt God aan het woord. God legt ons uit hoe het zit met onze eigen verantwoordelijkheid. Hoewel het gedicht over pasgeborenen lijkt te gaan (het badwater, het verschonen, het zingen aan de rand van een donker ledikantje) denk ik dat het tegelijk over alle mensenkinderen gaat. Het is leeftijdsloos. Het gaat over hen voor wie wij verantwoordelijkheid dragen, niet alleen binnen het eigen gezin, maar voor alle mensen die kwetsbaar zijn.

Volgens Van Leeuwen laat de Schepper aan ons de verantwoordelijkheid voor elkaar. “Wat Ons betreft is het goed”, zegt God in het boek Genesis, maar... jullie, de mensen dus, moeten het concreet waarmaken in het dagelijkse omgaan met elkaar.

De beelden die Van Leeuwen neerzet ontroeren. Met een baby op je arm voel je met je elleboog of het water niet te warm is, niet met je hand, want die kan wel tegen hitte. Je moet dus voorzichtig zijn als je een (kostbaar) mens begeleidt of vast mag houden. Je moet geduldig zijn (moeilijke woorden herhalen, tellen tot oneindig), invoelend zijn (zoals je zachtjes loopt om je kind niet wakker te maken) Je moet aanwezig zijn. Je moet er zijn voor de ander. Het gedicht eindigt met het hekje voor het trappat: het is zo’n gewoon alledaags beeld, een hekje om te voorkomen dat je kind van de trap valt. Maar voor de dichteres schuilt in dat simpele voorwerp de enorme verantwoordelijkheid die wij voor elkaar dragen. Met de zegen van de Schepper en in de lange traditie van het grote verbond mogen wij er voor elkaar en voor de wereld zijn, om voor de wereld te zorgen, om elkaar te behoeden, om te laten zien dat wij de verantwoordelijkheid die ons van Godswege gegeven is waard zijn.

Amen.